

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΞΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

12
1915

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ÉDITIONS

ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ★

BAS. N. GRÉGORIADÈS

ΧΡΥΣΟΒΟΥΛΛΟΝ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ Α΄ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ἄνδρόνικος Α΄ ὁ Παλαιολόγος ἐξέδωκε δύο χρυσοβούλλα ὑπὲρ τῶν Ἰωαννίνων. Τούτων τὸ πρῶτον σώζεται ἐν πρωτοτύπῳ ἐν τῷ τμήματι τῶν χειρογράφων τῆς ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς βιβλιοθήκης ὑπ' ἀρ. 1463¹, καὶ ἐξεδόθη, πρὶν ἢ κατατεθῆ εἰς ταύτην, ἐξ ἀπογράφου ἀνήκοντος εἰς τὸν Ἰωαννίτην Γ. Ποντίκην τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μουστοξύδου², εἶτα δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀραβαντινοῦ³, τέλος δὲ ὑπὸ τῶν Miklosich-Müller⁴. Τὸ δὲ δεύτερον, ἀναφερόμενον εἰς χορηγίας καὶ προνόμια τῆς ἐκκλησίας Ἰωαννίνων, ἐξεδόθη ὁμοίως τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Μουστοξύδου⁵, εἶτα δ' ἐξέδωκεν αὐτὸ καὶ πάλιν ὁ Ἀραβαντινὸς⁶ καὶ κατόπιν οἱ Miklosich-Müller. Ἀλλὰ πλανῶνται οὗτοι λέγοντες, ὅτι τοῦ χρυσοβούλλου τούτου σώζεται νεώτερον ἀπόγραφον καὶ ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ Ἀθηνῶν ὡς καὶ ὅτι ὁ Μουστοξύδης ἐξέδωκεν αὐτὸ ex archetypo, quod asservatur in familia Tsinia Ioanninorum, et apographis duobus, quorum alterum erat d. Grasset, consulis Galliae, alterum d. C. Pontici, civitatis Ioanninorum⁷. Ἀπ' ἐναντίας δ' ὁ Μουστοξύδης ἐκ τῶν δύο

¹ Σακκελίωτος Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Ἀθήναις. 1892 σ. 262.

² Ἑλληνομνήμων σ. 464 κ. ε. Πόθεν ἐξέδωκε δὲν μαρτυρεῖ αὐτὸς ὁ Μουστοξύδης, ἐκπασσούων τῶν οἰκείων σημειώσεων τῆς εἰρημένης σελίδος. Τὰ δ' ἀνω ἀναγραφέντα μαρτυροῦνται ἐν τοῖς Acta et Diplomata τῶν Miklosich-Müller Τόμ. Ε' σ. 84.

³ Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου. Ἐν Ἀθήναις. 1856. Τόμ. Β' σ. 294 κ. ε.

⁴ Ἐνθ' ἀγ. Τόμ. Ε' σ. 77 κ. ε.

⁵ Ἑλληνομνήμων σ. 489^α κ. ε.

⁶ Ἐνθ' ἀγ. σ. 307 κ. ε.

⁷ Ἐνθ' ἀγ. σ. 87.

εἰρημένων ἀπογράφων ἐξέδωκεν αὐτὸ, τῆς γῆθης δὲ μόνον τὴν ἐκ τοῦ πρωτογράφου ἀντιβολὴν, λέγων αὐτολεξεῖ τάδε· «Ἐκ δύο εἰς ἡμᾶς ἀνακοινωθέντων ἀντιγράφων, τοῦ μὲν παρὰ τοῦ φιλέλληνος ἱππότου Γρασσέτου, Γάλλου προξένου ἐν Ἰωαννίνοις, τοῦ δὲ παρὰ τοῦ ἱατροῦ κυρίου Ποντίκη, ἐλήφθη τὸ ἐνταῦθα δημοσιευόμενον χρυσόβουλλον. Τὸ πρωτόγραφον εὑρηται παρὰ τῆ ἐξ Ἰωαννίνων κυρίῳ Τζίνῃ, καὶ ἡ πρὸς τοῦτο παραβολὴ τοῦ ἀντιγράφου ἤθελεν ἴσως ὑποδείξῃ πολλὰς διορθώσεις»¹.

Καὶ ὁ μὲν Μουστοξύδης ἐξέδωκε τὸ δεύτερον τοῦτο χρυσόβουλλον ἄνευ διαφορῶν γραφῶν, ἅπαξ μόνον δηλῶν τοιαύτην ἐκ τοῦ ἐτέρου τῶν ἀντιγράφων, ἀλλ' ὅτι ταῦτα οὐκ ὀλίγον διέφερον ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἀραβαντινοῦ, ἐν ἣ πολλὰ ἔχουσι διαφορῶς τῶν παρὰ τῆ Μουστοξύδη. Καὶ δὲν λέγει μὲν ὁ Ἀραβαντινὸς πόθεν ἀντέγραψε τὸ χρυσόβουλλον, ἀλλὰ πιθανώτατα βάσιν ἔλαβε τὸ ἕτερον αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἀντιγράφων, ἅτινα εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Μουστοξύδης. Ἐν δὲ τοῖς Acta et Diplomata τὸ χρυσόβουλλον ἐξεδόθη κατὰ τὸ κείμενον τοῦ Μουστοξύδου, καὶ ἐν ταῖς ὑποσημειώσεσιν ἀναγράφησαν αἱ παρὰ τῆ Ἀραβαντινῆ διάφοροι γραφαί, δηλωθεῖσαι διὰ τοῦ γράμματος Α.

Ἄλλ' εὐτυχῶς σώζεται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Λονδίῳ Βραττανικοῦ μουσείου ὑπ' ἀρ. Additional 29284 τὸ πρωτότυπον τοῦ χρυσοβούλλου, φέροντος καὶ τὴν κοκκίνην ὑπογραφὴν τοῦ αὐτοκράτορος. Εἶνε δὲ βεβαίως τὸ πρωτότυπον τοῦτο αὐτὸ τὸ ἄλλοτε ἀποκαίμενον ἐν Ἰωαννίνοις παρὰ τῆ οἰκογενεῖα Τζίνῃ.

Τὸ ἀρχέτυπον παρουσιάζει πλείστας ὄσας διαφορὰς ἀπὸ τῶν μέχρι τοῦδε ἐκδόσεων, ἰδίως ἐν ταῖς ἀξίαις ἰδίας μελέτης τοπωνυμίαις καὶ τοῖς κυρίοις ὀνόμασι· διὸ ἐκρίναμεν αὐτὸ ἄξιον ἀναδημοσιεύσεως, θεωρήσαντες ὅλως περιττὴν τὴν ἀναγραφὴν τῶν διαφορῶς ἔχόντων παρὰ τοῖς μέχρι τοῦδε ἐκδόταις. Συνεπλη-

¹ Ἐνθ' ἀν. σ. 489^α ἐν σημ. 1.

ρώσαμεν δὲ μόνον ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Μουστοξύδου, ἐντὸς ἀγκυλῶν ἐμπερικλείσαντες, τὰ ἐν τῷ πρωτογράφῳ κενὰ περὶ τὸ τέλος μέρους αὐτοῦ διαθεβρωμένου. Ἄξια δὲ λόγου εἶνε πρὸς τούτοις ἢ ἐκ τοῦ πρωτογράφου διόρθωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῆς ἰνδικτιῶνος, ἣτις εἶνε ἢ τετάρτη καὶ οὐχὶ ἢ πέμπτη, καθ' ἃ φέρεται ἐν ταῖς μέχρι τούδε ἐκδόσεσι. Πράγματι δὲ ἢ τετάρτη ἰνδικτιῶν καὶ οὐχὶ ἢ πέμπτη συμπίπτει πρὸς τὸ ἔτος ἑξακισχιλιοστὸν ὀκτακοσιοστὸν εἰκοστὸν ἕνατον, ἦτοι τὸ 1321, καθ' ὃ ἀπελύθη ὁ χρυσόβουλλος λόγος τοῦ Ἀνδρονίκου. Τὸ λάθος δὲ τῶν ἀπογράφων εἶχον ἤδη παρατηρήσει οἱ ἐκδότες τῶν Acta et Diplomata, προτείναντες τὴν διόρθωσιν πέμπτης εἰς τετάρτης ὡς πρὸς τὴν ἰνδικτιῶνα ἢ τοῦ ἐνιαίου εἰς δεκάτου ὡς πρὸς τὸ ἔτος¹.

Ἐχει δ' ἐν τῷ πρωτογράφῳ τὸ χρυσόβουλλον ἀπαραλλάκτως ὡδε κατὰ τὴν προκειμένην ἡμῖν φωτογραφίαν

† Ἐπει ἐν τῷ πρῶ ὀλίγου γεγονότι καὶ ἐπιχορηγηθέντι χρυσόβουλλῳ | τῆς βασιλείας μου κοινῶς πρὸς τοὺς ἐποίκους τῆς θεοσώστου πόλεως | τῶν Ἰωαννίνων διαλαμβάνεται μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ἵνα ἢ ἐκεῖσε | ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ κατέχη πάντα τὰ κτήματα αὐτῆς ὅ τὰ τε | προκατεχόμενα παρ' αὐτῆς, ἀλλὰ δὴ καὶ τὰ προσεπιδοθέντα αὐτῇ, | ἀρτίως δὲ παρεκλήτευσεν τὴν βασιλείαν μου ὁ ἱερώτατος μητροπολίτης | Ἰωαννίνων καὶ ὑπέρτιμος ἵνα ἀπολυθῇ χρυσόβουλλον τῆς βασιλείας μου | διαλαμβάνον κατα μέρος πάντα τὰ κτήματα τῆς εἰρημένης | ἀγιωτάτης ἐκκλησίας, ἅτινα ὡς ἀνέφερον εἰσι ταῦτα
10 ἦγουν | τὰ μὲν προκατεχόμενα παρ' αὐτῆς διὰ δικαιωμάτων διαφορῶν, | χωρίον τὸ Παροικίων· χωρίον ἢ Πόδλιτσα· χωρίον ἢ Ἀρουλα· χωρίον | ἢ Γόπλιτσα· χωρίον ἢ Ῥαφίστα χωρίον ἢ Βελτζίστα· σὺν τῷ ἐκεῖσε | μοναστηρίῳ τῷ εἰς ὄνομα τιμωμένῳ τοῦ τιμίου Ἀρχιστρατήγου τῶν | ἄνω δυνάμεων μετὰ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ εὑρισκομένων ἀν-
15 θρώπων | τοῦ τε Λουκά καὶ τοῦ Πολυτεχνᾶ· καὶ τῶν συγγενῶν αὐτῶν τὸ ἡμισυ | τοῦ χωρίου τοῦ Λοζέτζη· χωρίον τὸ Σεστρούνιν σὺν τῷ Μάρκῳ· τῷ | Τζέχλη τῷ Ποθητῷ· τῷ Βλαδιμηρῷ, καὶ τοῖς συγγενέσιν αὐτῶν μετὰ τοῦ ἐκεῖσε ὄρους τοῦ Μουτζικέλη· χωρίον ἢ Το-

¹ Ἐνθ' ἀν. σ. 87.

βόλιανῆς | σὺν τῷ Βόγρη· ἀνευ τοῦ ἐν αὐτῷ στασίου τοῦ Χασάνη· εἰς
 τὸ χωρίον | τὴν Λαυσίσταν μετόχιον εἰς ὄνομα καλούμενον τοῦ Ἁγίου 20
 Γεωργίου | σὺν τῷ ἐκεῖσε σιγίλλατικίῳ αὐτοῦ· ἐν ᾧ εὐρίσκονται καὶ
 οἱ παῖδες | τοῦ Κομαναπούλου σὺν τῷ Τζουμάντουρα· καὶ τῷ Κουρ-
 τέση καὶ ταῖς ἐκεῖσε | ἀγορασίαις αὐτῶν· καὶ τῷ βιδαρίῳ αὐτῶν· εἰς
 τὸ Λοζέτζιν σιγίλλατικίον τὸ τοῦ Σίμωνος· ἕτερον σιγίλλατικίον ἐν
 τῷ χωρίῳ τῶν | Σερδάνων· ἕτερον σιγίλλατικίον ἐν τῷ χωρίῳ Φρεα- 25
 στάνων· | ἕτερον σιγίλλατικίον εἰς τὰ Μοσμίσδενα τοῦ Κωνσταντίνου·
 ἕτερον | σιγίλλατικίον τῆς Βαλτζίστου ὑπερπύρων ὀκτῶ μετὰ τῆς νο-
 μῆς αὐτοῦ | καὶ τοῦ Λάκκου καὶ τοῦ Κουκούδρικα· ἕτερον σιγίλλα-
 τικίον ἐξαλειμματικόν | ἐν τῷ Παροικίῳ· ἕτερον σιγίλλατικίον τὸ στά-
 σιον τοῦ Ἡλία· στίχος | Βλάχων οἱ Μουντζιάδες· κολωνειάτης Βλά- 30
 χος μετὰ τῶν συστίχων | αὐτοῦ· στίχοι τρεῖς Βλάχων τοῦ Χαλκέα.
 εἰς τὸ χωρίον τὴν | Ῥασοβίσταν μυλικὰ ἐργαστήρια δύο· εἰς τὰς Πρά-
 τοκας μυλοτόπια τρία· τὰ μὲν δύο κάτωθεν αὐτοῦ· τὸ δὲ ἕτερον εἰς
 τὸ ἐκεῖσε | κτίσμα· βιδάρια δύο εἰς τὴν ἐκεῖσε λίμνην· ἀλλὰ δὴ καὶ
 τὸ | ἦμισυ τοῦ ὀψωνίου τῆς αὐτῆς λίμνης· σὺν τούτοις δὲ | ἔχει τὸ 35
 μέρος τῆς τοιαύτης ἀγιωτάτης ἐκκλησίας, καὶ τὴν | κρῖσιν τῶν τε
 κληρικῶν αὐτῆς· καὶ τῶν ἐτέρων ἐφ' οἷς ἀνέκαθεν | δικαιουται αὕτη·
 ἔτι δε καὶ εἰς τὴν ἐκτὸς χώραν ἐν τῷ θέματι | τῶν Ἰωαννίνων· τοῦ
 Ζαγορίου τοῦ Τζεμερνίκου· τοῦ Σμοκόθου· καὶ | τοῦ Σεστρουνίου·
 ἀλλὰ δὴ καὶ τὰς ἐκεῖσε τέσσαρας ἐπισκοπὰς¹ | καὶ πανήγυριν ἐπὶ τῇ 40
 μνήμῃ τοῦ τιμίου Ἀρχιστρατήγου τῶν | ἄνω δυνάμεων ἐπὶ ἡμέραις
 δεκαπέντε· ἀπ' αὐτῆς τῆς ἡμέρας | δηλονότι τοῦ ἁγίου μεγαλομάρ-
 τυρος Δημητρίου, μέχρις ὄλης | τῆς ὀγδόης τοῦ Νοεβρίου μηνός· καὶ
 τὸ μὲν ἦμισυ τοῦ ἀπὸ | ταύτης εἰσοδήματος ἔχει ἡ τοιαύτη ἀγιωτάτη
 ἐκκλησία· τὸ δὲ | ἕτερον ἦμισυ οἱ κληρικοὶ αὐτῆς, ἐπειδὴ οἱ τοιοῦτοι 45
 ἔχουσι | τεταγμένον ἀρχῆθεν καὶ λαμβάνουσι καὶ ἀπὸ τῶν εἰσοδημά-
 των | τῆς αὐτῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας κατέτος σιτοκρίθου μοδίου· |
 τῆς εἰσόδου, τριακοσίους· καὶ βαγένιον πλήρες οἴνου τὸ τοῦ | πρωτο-
 συγκέλλου καὶ ὑπέρπυρα πενήκοντα· κατέχει δὲ ὡσαύτως | ἡ αὐτὴ
 ἀγιωτάτη ἐκκλησία, καὶ Ἰουδαίους τρεῖς· τὰ τε | παιδία τοῦ Λαμέργη 50
 τοῦ Δαβίδῃ· καὶ τοῦ Σαμαρία· | τὰ δὲ προσεπιδοθέντα αὐτῇ παρὰ τοῦ
 περιποθήτου | γαμβροῦ τῆς βσιλείας μου τοῦ πιγκέρνη Συργιάννη
 τοῦ Παλαιολόγου, εἰσὶ ταῦτα τὸ ἦμισυ τοῦ χωρίου τοῦ Λοζετζίου | σὺν
 τῇ ἐκεῖσε ἀγορᾷ τοῦ Κασιανοῦ· Βλάχων καπνοὶ | εἴκοσι σὺν τῷ Βι-
 σοτᾷ καὶ τῷ Λιγερωῖ· ἐδόθη δὲ κατὰ | λόγον προσενέξεως πρὸς τὴν 55

¹ Αἱ λέξεις τέσσαρας ἐπισκοπῶν δι' ἄλλης χειρὸς ἐπὶ ἐτέρων διαγεγραμμένων.

αὐτὴν ἀγιωτάτην ἐκκλησίαν καὶ παρὰ τοῦ προκαθημένου τῆς θεο-
 σώστου πόλεως | τῶν Ἰωαννίνων σεβαστοῦ τοῦ Σγούρου, τὸ μονῦδριον
 τῶν | Μερδεαστάνων ὅπερ εἶχεν ἀπὸ γονικότητος καὶ διὰ | χρυσο-
 δοῦλλου τῆς βασιλείας μου, τὴν τοιαύτην παράκλησιν | τοῦ δηλωθέν-
 60 τος ἱερωτάτου μητροπολίτου Ἰωαννίνων | καὶ ὑπερτίμου εὐμενῶς προς-
 δεξαμένη ἡ βασιλεία μου, | ἐπιχορηγεῖ καὶ ἐπιδραβεύει τῇ ρηθείσῃ
 ἀγιωτάτῃ | ἐκκλησίᾳ, τὸν παρόντα χρυσόβουλλόν λόγον | δι' οὗ προς-
 τάσσει καὶ διορίζεται κατέχειν αὐτὴν πάντα | τὰ ἀνωτέρω κατα μέ-
 ρος δηλωθέντα τὰ τε προκατεχόμενα παρ' αὐτῆς· ἔτι δὲ καὶ τὰ προς-
 65 ἐπιδοθέντα αὐτῇ | μετὰ πάσης τῆς νομῆς καὶ περιοχῆς καὶ τῶν δι-
 καίων | αὐτῶν, ἀναφαιρέτως, ἀνενοχλήτως καὶ ἀδιασειστως· | ὅθεν
 καὶ τῇ ἰσχύϊ καὶ δυνάμει τοῦ παρόντος | χρυσοδοῦλλου λόγου τῆς βα-
 σιλείας μου | καθέξει καὶ νεμηθήσεται ταῦτα τὸ μέρος τῆς δηλωθεί-
 σης | ἀγιωτάτης ἐκκλησίας, ἀνώτερα πάσης καὶ παντοίας | δημοσια-
 70 κῆς ἐπιρρείας καὶ συζητήσεως καὶ ἐτέρας | ἀπάσης διενοχλήσεως·
 οὔτε γὰρ οἱ κατὰ καιροὺς | κεφαλατικεῦοντες εἰς τὸν δηλωθέντα τό-
 πον ἐν ᾧ ταῦτα | εὐρίσκονται· οὔτε οἱ τὰ δημόσια διενεργοῦντες
 ἐκεῖσε | οὔτε ἕτεροι τινὲς, ὀφείλουσιν ἐπιβαλεῖν χεῖρα πλεονε|κτικὴν
 καὶ ἀδίκον ἐπὶ πᾶσι τοῖς κατα μέρος διαληφθεῖσι | κτήμασι τῆς αὐ-
 75 τῆς ἀγιωτάτης ἐκκλησίας· ἐπεὶ βούλεται ἡ βασιλεία μου καὶ ἔχει θέ-
 λημα, διατηρεῖσθαι ταῦτα | πάντα εἰς τοὺς ἐξῆς καὶ διηνεκεῖς χρό-
 νους, ἀνενό|χλητα παντελῶς καὶ ἀδιάσειστα· ἐπεὶ δὲ ὡς ἐγνώρισεν | ἡ
 βασιλεία μου, κατεῖχεν ἀνέκαθεν τὸ μέρος τῆς αὐτῆς | ἀγιωτάτης ἐκ-
 κλησίας καὶ περὶ τὴν Δρυινοῦπολιν χωρίον | τὴν Σουχάν ὅπερ καὶ
 80 κατὰ λόγον ἀλλαγῶγῆς ἐδέξατο | ὁ ἐπὶ τοῦ στρατοῦ ἐκεῖνος ὁ Κασά-
 σιας, δεδωκὼς πρὸς τὸ | μέρος αὐτῆς τοὺς Μ[ελισσο]υργοὺς [οὓς κα]-
 τεῖχεν ἡ μήτηρ τοῦ | Θωμᾶ [ἐκεῖνου, οἵτινες καὶ μετὰ ταῦτα ἐξεδό-
 θησαν ἀλλα]χοῦ | καθ[ὼς] διέκρινεν ἡ βασιλεία μου, διορίζεται ἡ βα-
 σιλεία μου | ἵνα [καὶ πάλιν κατέχη ἡ αὐτὴ ἀγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ τὸ] |
 85 δηλωθὲν χωρίον τ[ὴν] Σουχάν ἀνενοχλήτως καὶ ἀδι|σειστως μετὰ
 τῶ[ν] ἐν αὐτῷ] ἀστρατεύ[των] Βλάχων] καθὼς | κατεῖχε καὶ κρότι[ερον].
 Τοῦ[του] γὰρ χάριν ἐγένετο αὐτῇ | καὶ ὁ παρὼν χρυσόβουλλος λόγος |
 τῆς βασιλείας μου ἀπολυθεὶς κατὰ μῆνα | Ἰούνιον τῆς ἐνισταμένης τε-
 τάρτης | Ἰνδικτιώνος τοῦ ἑξακισχιλιοστοῦ | ὀκτακασιοστοῦ εἰκοστοῦ
 90 ἐνάτου | ἔτους ἐν ᾧ καὶ τὸ ἡμέτερον | εὐσεβὲς καὶ θεοπρό|δλητὸν
 ὑπεσημῆνατο | κράτος.

† Ἀνδρόνικος ἐν Χριστῷ τῷ | θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκρά-
 τωρ Ῥωμαίων ὁ Παλαιολόγος †